

Linn Axelsson

Nyanländ och privilegierad?
Högkvalificerade arbetskraftsmigranternas
lokala och internationella resande

ur boken

Malin Henriksson & Christina Lindkvist (red.)
Kollektiva resor. Utmaningar för socialt hållbar tillgänglighet

Arkiv förlag 2020
Pandoraserien XXVIII

FÖRSLAG PÅ KÄLLANGIVELSE:

Axelsson, Linn (2020) "Nyanländ och privilegierad? Högkvalificerade arbetskraftsmigranternas lokala och internationella resande", i Malin Henriksson & Christina Lindkvist (red.), *Kollektiva resor. Utmaningar för socialt hållbar tillgänglighet*, s. 87–105, Lund: Arkiv förlag, <https://doi.org/10.13068/9789179243517>.

Det här kapitlet ur en e-bok från Arkiv förlag distribueras fritt över internet genom *open access*. Titeln finns också tillgänglig i tryckt utgåva med ISBN: 978 91 7924 350 0.

Verket är upphovsskyddat enligt en upphovsrättslicens från Creative Commons: Erkännande-Ickekommersiell-IngaBearbetningar, som medger ickekommersiell användning och spridning i oförändrat skick så länge källan anges.

Arkiv förlag · Box 1559 · 221 01 Lund · BESÖK L Gråbrödersg 3 c, ipg
046-13 39 20 · arkiv@arkiv.nu · www.arkiv.nu

© Författarna/Arkiv förlag 2020
E-boksutgåva (PDF) 2020

Beständig länk till hela boken: <https://doi.org/10.13068/9789179243517>

ISBN: 978 91 7924 351 7

ISSN: 1404-000X

Nyanländ och privilegierad? Högkvalificerade arbetskraftsmigranternas lokala och internationella resande

LINN AXELSSON

Att resa hjälper mot stress, om du vill tänka, slappna av. Så resande är väldigt viktigt. Och för att möta nya människor, expandera din horisont. När jag bodde i Indien var vissa saker väldigt viktiga för mig men när jag började resa och flyttade [utomlands] förstod jag att, ok det kanske inte är nödvändigt, du kan se det från ett annat perspektiv också. (Intervjuperson 25)

Under helgerna eller vinternätter om det är sent, om du är den enda passageraren på bussen så åker den inte till slutstationen, den bara stannar och du måste gå av. Jag har hört om ett par incidenter från mina vänner. De var de enda passagerarna och föraren sa ... och eftersom de inte pratade svenska kunde de inte argumentera och föraren pratade inte engelska. Så de var tvungna att gå av bussen och ringa en taxi. [...] Så det är något jag alltid har i bakhuvudet, om jag tar bussen sent på natten ser jag alltid efter om det finns andra passagerare. Om jag är ensam kanske jag måste gå av om han [busschauffören] vill sluta tidigare. Det skrämmer mig. (Intervjuperson 20)

Omedelbart innan jag blev utvisad väntade jag i 11 månader [på ett beslut på min arbetstillståndsansökan], det var i princip ett fängelse eftersom min fru bor i Indien och jag inte kunde åka och träffa henne. Det var en väldigt tung period för mig. (Intervjuperson 30)

Det här kapitlet handlar om en grupp resenärer som i stort sett är osynlig i tidigare forskning om resande och resvanor: högkvalificerade arbetskraftsmigranter. Å ena sidan är den här gruppen migranter, vilket enligt tidigare forskning skulle innebära att de är mer beroende av kollektivtrafik än den övriga befolkningen både för sin arbetspendling och sina fritidsresor (se exempelvis Chatman och Klein 2009; Heisz och Schellenberg 2004; Lewin et al. 2006; Liu och Painter 2012). Å andra sidan är de högutbildade och arbetar i högkvalificerade yrken, något som, om tidigare forskning om högkvalificerad vardagliga resande stämmer

in på den här gruppen, skulle innebära att de är villiga att resa långt för sitt arbete eftersom den högre lönen kompenserar för de ökade resekostnaderna (Kullenberg och Persson 1997; Öhman och Lindgren 2003; van Ham 2001). Om högkvalificerade *migranter* lokala resande följer samma mönster framgår dock inte. Tidigare forskning om resvanor ger alltså ingen tydlig bild av högkvalificerade arbetskraftsmigranternas lokala resande. Liknar det andra högkvalificerade resande? Eller har högkvalificerade arbetskraftsmigranter lägre incitament att resa långt till sina arbeten? Och liknar högkvalificerade arbetskraftsmigranternas resvanor i så fall snarare andra migranternas?

I många migranternas liv är internationell rörlighet, det vill säga resande mellan olika länder, lika centralt som det lokala resandet inom en stad eller region. Många högkvalificerade migranter flyttar inte permanent till andra länder utan utgör en rörlig arbetskraft som cirkulerar mellan länder (Allen och Axelsson 2019). Några skickas av sin arbetsgivare för att jobba i andra länder under väldigt korta perioder. Andra delar sin arbetstid mellan huvudkontoret och arbetsgivarens kund i ett annat land inom ramen för ett avgränsat projekt. Ytterligare andra är yrkesaktiva i flera länder samtidigt eller arbetar medan de förflyttar sig (Lilischkis 2003). För dessa individer blir kortare och längre uppehåll i olika länder en del av resan. Tidigare forskning om det högkvalificerade internationella arbetsresandet har framför allt fokuserat på en liten grupp människor i de allra högsta positionerna, den så kallade globala eliten. Den generella bilden är att den globala eliten i stort sett rör sig mellan olika världsstäder utan några restriktioner eftersom länder konkurrerar om att attrahera den mest talangfulla arbetskraften (Shachar 2006). Deras migration är ofta kortvarig och tiden de spenderar på en plats kännetecknas av frekventa kontakter med andra delar av världen med hjälp av teknologi och internationellt resande (Beaverstock 2005).

Tidigare forskning ger alltså två ganska motsatta bilder av migranternas resande. Å ena sidan visar resvaneforskning att gruppen migranter, som generellt utgörs av mindre privilegierade resenärer med lägre inkomster, är mindre rörliga än den övriga befolkningen. Å andra sidan målar tidigare forskning om den globala eliten bilden av en privilegierad grupp vars liv kännetecknas av frekvent och obehindrad internationell rörlighet. Den grupp arbetskraftsmigranter som studeras i det här kapitlet innehar dock inte de allra högsta positionerna. De arbetar som privata tjänstemän, konsulter och, i vissa fall, mellanchefer. Hur ser deras lokala och

internationella resande ut? Tidigare forskning ger heller ingen bild av *varför* arbetskraftsmigranter väljer att resa som de gör, den *mening* de tillskriver rörelse och resande och deras *erfarenheter och upplevelser* av att vara rörliga. Som citaten i kapitlets inledning visar kan resande vara något som ger resenären ny energi och nya perspektiv. Resande kan också upplevas som skrämmande när man saknar förmågan att kommunicera med dem runt omkring. Det är heller inte alltid självklart att kunna lämna ett land och resa till ett annat, ens som högkvalificerad.

Kapitlet inleds med en översikt över intervjupersonernas lokala och internationella mobilitetsstrategier. Avsnittet visar att högkvalificerade arbetskraftsmigranternas lokala resvanor påminner om andra migranternas i vissa avseenden samtidigt som deras kollektivtrafikberoende snarare är att betrakta som ett aktivt val än något de gör för att de inte har råd med bil. Det visar också att intervjupersonernas liv i hög grad är internationellt orienterade samtidigt som de innehåller både mobilitet och immobilitet. Nästa avsnitt lyfter fram det meningsskapande som sker när intervjupersonerna reser internationellt och lokalt. Till sist undersöker kapitlet de friktioner som ibland uppstår i samband med både lokalt och internationellt resande. Brister i förbindelser, långa intervaller mellan avgångar i kollektivtrafiken och otrygghet är exempel på sådant som påverkar intervjupersonernas upplevelser av Stockholmstrafiken medan de friktioner som ibland uppstår i samband med arbetstillståndsprocessen begränsar intervjupersonernas möjligheter att resa internationellt.

Sammantaget visar kapitlet att det lokala och det internationella resandet i stor utsträckning är sammanvävda för den här gruppen resenärer. För att förstå hur de reser, varför de reser som de gör, vilken betydelse resandet har i deras liv och vilka hinder de möter i sitt dagliga och mer långväga resande behöver forskningen ha en bred analytisk ingång till resande.

Mobilitet, strategi och friktion

– några analytiska begrepp

För att skapa en bred analytisk ingång utgår jag ifrån begreppet ”mobilitet” som är ett komplext begrepp med flera dimensioner. Här fokuserar jag på fysiska och virtuella förflyttningar, på resande som ett tillstånd samt på det meningsskapande som sker genom rörelse och resa.

Vincent Kaufmanns multidimensionella mobilitetsbegrepp ligger till grund för min analys av fysiska förflyttningar. Enligt Kaufmann finns det

flera slags fysiska förflyttningar mellan platser: migration, resande, flyttmönster och dagliga resmönster. De olika formerna av mobilitet påverkar ofta varandra. En flytt leder till exempel till ett nytt dagligt rörelsemönster. Migration genererar resor för att träffa vänner och familj och kan också leda till en serie flyttar, exempelvis kan en initial flytt till en möblerad lägenhet följas av ett köp av en egen bostad (Kaufmann 2002). I dagens uppkopplade samhälle behöver vi dock inte alltid förflytta oss fysiskt för att vara närvarande med varandra. Den teknologiska utvecklingen har gjort det möjligt att ”resa” virtuellt och på så sätt skapa eller upprätthålla relationer till människor och platser (se t.ex. Kesselring 2006; Sheller och Urry 2006).

I kapitlet hämtar jag också inspiration från Tim Cresswell som ser mobilitet som kombinationen av rörelse, det vill säga den fysiska förflyttningen mellan platser, den mening som tillskrivs rörelse och den förkroppsligade upplevelsen av rörlighet (Cresswell 2010). De nya dagliga rörelsemönster och resor som till exempel genereras genom migration är med andra ord inte enbart förflyttningar från A till B utan aktiviteter fyllda med mening. En internationell flytt kan till exempel handla om personlig utveckling genom mötet med en ny kultur (t.ex. Conradson och Latham 2007) och resorna till ursprungslandet bidrar till att upprätthålla kontakten med människor och platser som har betydelse för individen.

Kapitlet utgår också från idén att resande kan vara ett tillstånd. Som tidigare nämnts är det vanligt att högkvalificerade arbetskraftsmigranter cirkulerar mellan länder och att deras uppehåll i ett land kan vara kortare eller längre. De här uppehållen är också en del av resan och av tillståndet att vara på resa, och liknar det som Mimi Sheller och John Urry (2006) kallar *dwelling-in-motion*. Tillståndet att vara på resa kan pågå under ett antal år innan individen återvänder till ursprungslandet eller bosätter sig permanent någon annanstans. I andra fall pågår det under en hel livstid.

Ett annat begrepp som inspirerat analysen är ”mobilitetsstrategier”, ett begrepp som Sven Kesselring använt bland annat för att visa på den agens som människor utövar när de organiserar sin rörlighet och sitt resande utifrån de förutsättningar de har. Vissa strävar till exempel efter att minska sitt arbetsresande för att ha bättre förutsättningar att kombinera privatliv och yrkesliv medan andra är hypermobila och använder rörlighet för att skapa en livsstil utan de begränsningar som ett nio till fem-jobb innebär (Kesselring 2006). Mobilitetsstrategier handlar med

andra ord om rörlighet både på den stora och lilla skalan och används i kapitlet för att diskutera intervjupersonernas val att migrera till Sverige och de sätt de väljer att organisera sitt vardagliga resande på.

Ett tredje begrepp är "friktion" som handlar om sådant som gör att rörlighet och resande går långsamt eller helt tar stopp. Kravet på medborgare från vissa länder att ansöka om visum eller arbetstillstånd innan de reser är exempel på sådant som kan leda till friktioner i internationellt resande (Axelsson 2018, 2017; Salter 2004). För personer som omfattas av dessa krav behövs mer planering för att resa internationellt, och i fall där en ansökan avslås blir resandet inte av alls. Andra stoppas av olika anledningar vid gränsen och skickas tillbaka (Cresswell 2010). Även i det lokala resandet kan friktioner uppstå. Vissa begränsas i sitt dagliga resande av bristande kunskaper i det lokala språket och om hur kollektivtrafiken fungerar. Andras möjlighet att färdas med bil begränsas av nationella regler, exempelvis lagstiftning om vilka körkort som är giltiga i ett land (Lewin et al. 2006).

Intervjuer med högkvalificerade migranter

Med hjälp av ett kvalitativt intervjumaterial ger kapitlet en bild av varför högkvalificerade migranter reser som de gör, hur de upplever sitt resande och det meningsskapande som sker när de rör sig i stadsrummet och längre bort. Kapitlet fokuserar på den grupp av högkvalificerade arbetskraftsmigranter som är vanligast i Sverige: dataspecialister (Migrationsverket 2018). Totalt har intervjuer med 30 dataspecialister från länder utanför det europeiska ekonomiska samarbetsområdet genomförts i två omgångar. De första 16 intervjuerna fokuserade bland annat på dataspecialisternas upplevelser av flytten till Sverige, deras övriga internationella resande och vad resande betyder för dem. Ytterligare 14 intervjuer genomfördes vid ett senare tillfälle. Utöver frågor om internationellt resande innehöll den andra intervjuomgången även frågor om intervjupersonernas lokala resmönster, vilka färdmedel de använder, varför de reser som de gör samt det plats- och identitetsskapande som sker genom lokalt resande. Alla personer som ingår i urvalet är bosatta i Stockholmsområdet.

Intervjupersonerna är i trettioårsåldern. Eftersom it-branschen är mansdominerad är majoriteten (26) av intervjupersonerna män, medan fyra är kvinnor. Indien är det vanligaste ursprungslandet för dataspecialister som

beviljas tillstånd för arbete inom den svenska it-branschen (Migrationsverket 2018). Urvalet konstruerades därför så att hälften av intervjupersonerna har indiskt medborgarskap.¹

Att välja mobilitetsstrategier

Idag är rörelse och resa en central del av livet för de allra flesta. Många menar att rörlighet har blivit ett ideal och därför är något som vi alla måste förhålla oss till (t.ex. Kesselring 2006; Sheller och Urry 2006). Vårt resande är med andra ord delvis ett resultat av de val vi gör gällande resor i en värld där alla verkar vara rörliga. Det här avsnittet inleds med intervjupersonernas internationella mobilitetsstrategier eftersom dessa har lett till att de nu befinner sig i Stockholmsområdet. Sett från det perspektivet är det tydligt att intervjupersonerna rör sig över långa sträckor och att det är en del av intervjupersonernas strategi att vara internationellt rörliga. Därefter skiftar jag fokus till intervjupersonernas lokala mobilitetsstrategier. Här är intervjupersonernas strategi snarare att organisera sina liv så att deras lokala arbetsresor blir så korta som möjligt, samtidigt som de rör sig mycket på fritiden med hjälp av kollektivtrafiken. Samtidigt som intervjupersonerna befinner sig i Stockholm på daglig basis kännetecknas deras vardagsliv av konstant virtuellt resande som kopplar samman deras liv i Stockholm med platser utanför Sveriges gränser.

Vara på resa

Inom många högkvalificerade yrken finns en norm om internationell rörlighet. Arbetstagare förväntas vara rörliga och använder rörlighet som en strategi för att nå karriärmål och öka den egna attraktiviteten på nationella och internationella arbetsmarknader (se t.ex. Kōu och Bailey 2014). Det är särskilt tydligt inom it-branschen där tillfällig migration för att utföra ett visst uppdrag är vanligt. Internationell rörlighet kan dock också ha andra orsaker än rent ekonomiska. Det kan till exempel handla om

1. Intervjupersonerna rekryterades genom förfrågningar på Facebookforum, kontakter med företag som anställer it-specialister och personliga och professionella nätverk. Intervjuerna genomfördes på intervjupersonernas arbetsplats eller på ett centralt beläget kafé i Stockholm. I tre fall genomfördes intervjuerna med hjälp av digitala kommunikationsverktyg. Intervjuerna varade ungefär i en timme. Med intervjupersonernas godkännande spelades samtalen in och transkriberades sedan för analys med hjälp av NVivo. Utöver Indien kommer intervjupersonerna från Brasilien, Etiopien, Iran, Kanada, Kenya, Kina, Pakistan, Ryssland, Sydafrika och USA. Alla intervjuer utom en gjordes på engelska. Det är jag som har översatt alla citat som förekommer i kapitlet till svenska.

självförverkligande genom att exponera sig för och lära sig av det ”annorlunda” eller om att flytta till en partner (Conradson och Latham 2007).

För de personer som deltog i den här studien började närvaron i Sverige som en arbetsresa. Med få undantag var den största gruppen intervjupersoner – de med indisk bakgrund – först anställda av en arbetsgivare i Indien som skickade dem som konsulter till Sverige för att genomföra ett tidsbegränsat arbete inom ramen för ett avgränsat projekt. För vissa involverade detta flera resor till Sverige, antingen för att flera kortare resor var nödvändiga för att samordna arbetet i Sverige och Indien eller för att ett nytt projekt följde när det första tog slut. För flera har detta sedan lett till att de sökt en lokal anställning i Sverige.

Andra har inte varit i Sverige särskilt länge än och är fortsatt utsända av sin indiska arbetsgivare. Dessa individer påpekar att de just nu befinner sig på en arbetsresa. Av de intervjupersoner som är lokalt anställda i Sverige är det i nuläget få som reser internationellt i arbetet. Däremot upplever även de sin närvaro i Sverige som en resa, en möjlighet att upptäcka något nytt innan de återvänder till det land de kommer ifrån eller flyttar vidare till ett annat land.

Drivkrafterna bakom resan till Sverige är ofta flera. I många fall handlar det om en kombination av att de fått ett erbjudande om arbete och en önskan att uppleva något nytt. Oftast är det slumpen som gör att intervjupersonerna hamnat just i Sverige. En person berättade till exempel att han sagt till sin chef att han var trött på sitt jobb i Indien:

Jag sa: skicka mig var som helst, jag vill inte jobba här just nu. [Hans chef] sa: vi har Belgien, vi har Sverige. Jag hade hört om Belgien förut men Sverige var nytt, jag hade inte hört någonting [...] Så jag sa: ok, jag åker dit. (Intervjuperson 19)

Det är mindre vanligt att intervjupersonerna har flyttat till Sverige för att de har familj här, även om det förekommer. Flera har dock bildat familj sedan flytten till Sverige, något som i sin tur kan förändra intervjupersonernas val när det gäller det egna resandet.

Kombinationen av att vara på en ny plats, Stockholm, och vetskapen om att vistelsen troligtvis är tillfällig, även om den ibland omvandlas till mer permanent migration, gör att upptäckarlusten är stor. För de som inte rest särskilt mycket innan de kom till Sverige utgör Stockholm en bas för att utforska en ny världsdelen, Europa. Många har vänner och familj i andra europeiska länder som de reser till för att hälsa på, något som förnklas av den fria rörligheten inom Schengenområdet. För personer som

tidigare hade behövt ett visum för att hälsa på vänner och familj i Europa medför flytten till ett Schengenland, Sverige, inte bara en möjlighet att upptäcka ett nytt land och en ny kultur i Sverige utan även att förtäta kontakten med vänner och familj.

Slippa resa

Att befinna sig i ett tillstånd av resande medför dock inte nödvändigtvis att man rör sig över långa avstånd på daglig basis. Det är inte ovanligt, skriver Kaufmann, att människor som migrerat och bott på många olika platser samtidigt kan organisera sina vardagsliv så att de innehåller få, korta resor. Deras rörlighet sker mer sällan men då över långa avstånd (Kaufmann 2002).

Till skillnad från andra högkvalificerade, som ofta reser långt till sina arbeten (Öhman och Lindgren 2003), försöker flera av intervjupersonerna att förkorta sitt dagliga resande, i alla fall när det gäller de arbetsrelaterade resorna. De korta arbetsresorna är delvis ett resultat av ett aktivt val att bosätta sig nära arbetsplatsen. En av intervjupersonerna sa: ”Jag tror att det är 30 minuter till centrala Stockholm där mitt kontor ligger. Jag vill alltid vara nära mitt kontor så att om jag behöver vara med på ett möte och jag missar kollektivtrafiken kan jag ta en taxi. Det är min första prioritet [när jag väljer var jag ska bo]” (intervjuperson 20). Flera nämner att de valt att flytta närmare jobbet eftersom de tidigare upplevt att de drabbats av förseningar i kollektivtrafiken, i synnerhet om de bott längs en pendeltågslinje, och att restiden till arbetet därför blivit för lång. En person har istället bytt arbete för att hon inte orkade resa med pendeltåg varje dag.

För den här gruppen verkar avståndet till arbetsplatsen och tillgängligheten med hjälp av kollektivtrafik alltså vara av betydelse när de väljer var de ska bo. Bristen på bostäder i Stockholm innebär dock att intervjupersonerna inte kan välja bostad helt fritt. Flera av intervjupersonerna svarar till exempel att de bor där de bor för att det var den bostad som fanns tillgänglig för dem. Många bor i andra hand och flyttar ofta. Andra, både de som arbetar som utsända konsulter och de som erbjudits hjälp att hitta bostad av sin lokala svenska arbetsgivare, kan inte alltid välja var den ska ligga.

Flera av intervjupersonerna bor så nära arbetet att de kan gå eller cykla till jobbet, åtminstone under sommarhalvåret. Under vinterhalvåret föredrar de att åka kollektivt. Andra reser kollektivt hela året om. Det

är ovanligt att intervjupersonerna har tillgång till bil och ett körkort som är giltigt i Sverige. De upplever dock inte bristen på tillgång till bil som en begränsning eftersom de tycker att kollektivtrafiken i Stockholm är så bra att de inte har något behov av bil. En person med ursprung i Indien berättar hur han genom att söka information om lokalt resande på nätet förstod att kollektivtrafiken i Stockholm används av människor med alla bakgrunder och att det inte är något socialt stigma förknippat med att resa kollektivt i Stockholm. Därför hade han bestämt sig för att åka kollektivt istället för med bil redan innan han kom till Stockholm. Intervjupersonerna tar dock taxi om de tycker att de behöver tillgång till bil. Till skillnad från tidigare forskning om migranternas arbetsresor som visar att migranter är mer beroende av kollektivtrafik än den övriga befolkningen (t.ex. Chatman och Klein 2009), pekar den här studien alltså mot att resande med kollektivtrafik kan vara ett aktivt val och en strategi snarare än något de är hänvisade till för att deras inkomst är låg.

En rörlig fritid

Även om intervjupersonerna inte rör sig särskilt långt när de tar sig till och från arbetet är de väldigt rörliga på fritiden, åtminstone om de är ensamstående. Flera av intervjupersonerna med ursprung i Indien nämner att det ligger i deras kultur att inte sitta hemma ensam och de träffar därför vänner så gott som dagligen. Tillsammans rör de sig i staden och mellan varandras bostäder. På så sätt skiljer de sig från gruppen migranter som generellt reser kortare än inrikes födda på fritiden (Lewin et al. 2006) samtidigt som de har gemensamt med andra migranter att även deras fritidsresor görs med hjälp av kollektivtrafik (Polzin et al. 1999).

Mycket av det lokala, fritidsrelaterade resandet är koncentrerat till innerstaden och till var intervjupersonernas vänner bor. Utöver det nämner intervjupersonerna att de besöker olika naturområden. De flesta av intervjupersonerna med ursprung i Indien berättar också att de ibland besöker olika platser som är förknippade med indisk kultur, till exempel mataffärer som säljer indiska matvaror, hinduiska tempel och indiska festivaler.

Fritiden ägnas också åt att upptäcka Stockholmsregionens sevärdheter med hjälp av kollektivtrafiken, särskilt när man är ny i staden. En person som är ny i Stockholm berättar:

På helgerna hittar jag bara en turistattraktion eller en bra plats att upptäcka och jag hoppar på pendeltåget och strövar runt. Jag har varit österut och västerut i

Stockholm. Jag har sett de gamla delarna som Gamla stan [...] liksom de gamla städerna som Sigtuna utanför Märsta. För jag är ny på den här platsen och det är en helt annorlunda upplevelse för mig så jag reser så mycket jag kan. (Intervjuperson 17)

Med tiden minskar intervjupersonernas behov av att upptäcka den nya plats de bor på. Istället styrs det lokala fritidsresandet alltmer mot platser som intervjupersonerna utvecklat känslomässiga band till och fyllt med mening. Exempel på sådana platser diskuteras i nästa avsnitt.

Intervjupersonernas liv är dock långt ifrån enbart lokala då det faktum att de befinner sig på en resa ständigt gör sig påmint. Eftersom deras vänner och familj i huvudsak finns i andra länder karakteriseras deras dagliga liv av internationella kontakter. Intervjupersonerna beskriver att de använder telefon, digitala verktyg och sociala medier för att hålla kontakt med vänner och familj i hemlandet. För dem som har sitt ursprung i Indien sker dessa kontakter oftast i hemmet på kvällstid på grund av tidsskillnaden. Ibland sker de dock när intervjupersonerna rör sig i stadsrummet, till exempel när veckans telefonsamtal till föräldrarna genomförs samtidigt som man rör sig ute i Stockholm tillsammans med vänner. Inom it-branschen är det också vanligt att arbetet utförs i projekt där delar av personalen är på plats i Sverige medan andra jobbar på distans. De som arbetar på det här sättet står i daglig kontakt med chefer och kollegor i andra delar av världen med hjälp av digitala verktyg, e-post och telefonsamtal. Användandet av olika former av teknologi för att överbrygga sociala och geografiska avstånd följer en allmän trend där den teknologiska utvecklingen medfört att de sociala sammanhang vi ingår i allt mindre begränsas av den geografiska plats vi befinner oss på. Det är därför alltmer vanligt att vi "reser" virtuellt med hjälp av teknologi och kan närvara i flera sammanhang och sociala kontexter samtidigt.

Meningsskapande genom rörelse och resa

Länge fanns en idé om att den högkvalificerade arbetskraften tenderade att samlas i världsstäder där de utgjorde en del av en global elitkultur som såg likadan ut i alla världsstäder. Deras nätverk var framför allt transnationella och banden till den plats där de för tillfället befann sig ansågs därför svaga (se t.ex. Castells 2001; Hannerz 1996; Smith 2001). Det här synsättet har kritiserats av forskare som argumenterar för att även den transnationella eliten utvecklar relationer till den plats där den lever för

tillfället eller, i vissa fall, bosätter sig permanent (t.ex. Beaverstock 2005). På liknande sätt visar den här studien att intervjupersonernas rörelser och resande runt om i staden och i världen skapar mening. För flera av intervjupersonerna har intresset att upptäcka världen varit en drivkraft som gjort att de tagit chansen att åka till Sverige för att arbeta. Initialt ägnar de därför en stor del av fritiden med att upptäcka Stockholm. Intervjupersonerna reser till olika turistmål i Stockholmsregionen som kollegor rekommenderar.

Resan till Sverige och de rörelser i stadsrummet intervjupersonerna gör när de väl är på plats är en del av ett individuellt projekt som handlar om deras personliga utveckling genom att interagera med en ny plats (Conradson och Latham 2007). De lokala resorna i Stockholm gör också att intervjupersonerna utvecklar relationer till olika platser. Platser som har betydelse för intervjupersonerna är vissa delar av centrala Stockholm. Platser som är förknippade med att vistas i naturen nämns också, liksom innerstadens parker och gångstråk längs vatten både centralt och längre ut. Två gallerior i nordvästra Stockholm nämns också av flera. Dit åker intervjupersonerna för sällanköpsvaror och för att gå på bio. Genom att besöka och återvända till dessa platser utvecklar intervjupersonerna känslomässiga band till olika delar av staden som de beskriver som "deras Stockholm".

Rörelser i stadsrummet bygger inte bara relationer till den nya platsen utan bidrar även till att upprätthålla relationer till den plats och den kultur man kommer ifrån. Av intervjupersonerna med indisk bakgrund nämner de flesta att de besöker olika indiska tempel både söder och norr om staden. De pratar även om olika indiska festivaler och evenemang som de ibland deltar i. De här aktiviteterna är utspridda över staden beroende på var organisatörerna hittat en lokal de kan hyra. Möjligheten att engagera sig i kulturella evenemang, möta nya indiska vänner och få hjälp av andra i samma situation bidrar till att knyta samman liv i Indien och Stockholm och till att intervjupersonerna känner sig mer hemma i staden. En av intervjupersonerna sa till exempel: "när du deltar [i en indisk festival i Stockholm] har du fortfarande kontakt med dina rötter. Du expanderar dina erfarenheter på en global nivå [genom att flytta till Sverige], du försöker träffa nya människor och förstå hur saker och ting fungerar på andra platser. Samtidigt tappar du inte kontakten med dina rötter" (intervjuperson 18). Även genom att stanna på en plats och göra en kortare lokal resa är det alltså möjligt att "resa hem" under en

eftermiddag eller en kväll, en resa som är djupt meningsfull för intervju-personerna.

Det internationella resandet är centralt för intervju-personerna och bidrar också till menings- och identitetsskapande. Flygplatsen är en central nod i internationellt orienterade liv. Den tar intervju-personerna ut på nya äventyr och utgör en länk hem till vänner och familj. Att Arlanda är en plats fylld av mening för intervju-personerna blir tydligt när de väljer att inkludera flygplatsen bland lokala resmål som har betydelse för dem och när de naturligt tar upp olika sätt att ta sig till och från Arlanda när de pratar om sitt lokala resande i Stockholmsområdet.

Utöver resan till Sverige är det framför allt resor till andra europeiska länder som lockar i början. En person berättar om alla de resor han gjorde första gången han var i Sverige. Under en period av tio månader reste han till Frankrike, Finland, Danmark, Nederländerna och Belgien. Han hade en känsla av att det var bråttom att uppleva så mycket som möjligt eftersom han inte visste om han skulle komma tillbaka till Europa eller inte när vistelsen i Sverige var slut. En annan intervju-person sa:

Det här är Europa, det bästa är att man bara kan resa. Jag tycker väldigt, väldigt mycket om att resa. När jag var student här brukade jag alltid köra bil, jag älskar att köra bil också, jag körde från [studieorten] till Danmark och till Tyskland och hela vägen tillbaka. [...] Det bästa jag vet och som ger mig energi är att resa. Jag tycker verkligen om att resa. (Intervju-person 9)

Flytten till Sverige gör det alltså möjligt att inte bara upptäcka ett nytt land – Sverige – utan även en hel världsdel: Europa. Det internationella resandet beskrivs av de flesta som väldigt viktigt. Det ger ett avbrott från vardagslunken och ger ny energi, motivation och nya perspektiv. Med tiden, och när tjänster som utstationerad konsult övergår i lokalanställning och en mer permanent migration, blir resor till hemlandet allt viktigare. Många av intervju-personerna åker varje år och många försöker spendera hela semestern eller, i förekommande fall, föräldraledigheten där.

Flöde och friktion: upplevelser av rörelse och resa

I det här avsnittet flyttas fokus till hur intervju-personerna upplever rörelse och resa. Det börjar med en diskussion om de möjligheter och begränsningar intervju-personerna upplever i kollektivtrafiken i Stockholm och visar att vissa begränsningar är kopplade till att intervju-personerna kommer från andra länder än Sverige. Därefter breddas diskussionen till att

inkludera intervjupersonernas upplevelser av flöde och friktion i sitt internationella resande.

Flöde och friktion i Stockholmstrafiken

Intervjupersonerna är överlag positiva till kollektivtrafiken i Stockholm. En person säger till och med att kollektivtrafiken var en anledning till att han valde att stanna i Sverige. Tunnelbanan är det färdmedel som anses mest tillgängligt eftersom tågen går ofta, är punktliga och systemet är lätt att förstå. Några föredrar spårbunden trafik som går över mark, såsom pendeltåg och spårvagn, eftersom de kan se ut genom fönstren när de reser. Flera har positiva erfarenheter av hjälpsamma busschaufförer som låtit dem åka gratis till närmsta station när de glömt att ladda sina resekort. Samtidigt uttrycker flera att bussystemet är svårare att förstå än den spårbundna trafiken och att variationer i tidtabeller, där vissa linjer bara är trafikerade under vissa tider på dygnet eller delar av veckan, gör att buss upplevs som ett mindre tillförlitligt färd sätt. Möjligheten att ta olika färdmedel och färdvägar till samma destination är något flera intervjupersoner som bor i nordvästra Stockholm, där det finns tunnelbana, pendeltåg och spårväg att välja på, nämner som positivt med att bo just där.

Att resa kollektivt är dock förknippat med vissa friktioner. Vissa begränsningar som intervjupersonerna tar upp är samma problem som Stockholmsbefolkningen i stort upplever. Exempelvis anser flera intervjupersoner att platser som endast nås med pendeltåg är mindre tillgängliga eftersom turtätheten är sämre och för att pendeltågen ofta dras med förseningar. På tunnelbanan upplever en del den ökade trängseln, som är värst kvällstid när folk slutar jobbet, som en friktion i det lokala resandet. Trängseln påverkar trivseln och leder till fler brott. Mobiltelefonstölder är vanliga i tunnelbanan, enligt en av intervjupersonerna, och ofta upplever hon att det är obehagligt när det är många ungdomar på tågen i ytterområdena. Andra nämner fredagskvällar och andra tidpunkter när folk är berusade som obehagliga.

Den allmänna debatten om Stockholms utsatta områden har även nått den här gruppen. De flesta berättar att de hört att de bör undvika att åka till Rissne, Rinkeby och Husby. Ingen av intervjupersonerna rör sig dock naturligt i dessa områden och undviker heller därför inte aktivt att åka dit. Andra säger att exempelvis Akalla, Kista och Tensta där de själva bor eller har vänner som bor också räknas till de utsatta områdena. De flesta känner sig inte otrygga i de här områdena men en person upplever

mycket otrygghet i vissa områden på Järvafältet och när hon kan undviker hon att åka dit. Hon går inte heller ensam hem från tunnelbanan när det är sent. Generellt upplever intervjupersonerna dock Stockholm som väldigt tryggt jämfört med de städer de själva kommer ifrån och de låter inte känslan av otrygghet begränsa deras lokala resande i någon större utsträckning.

Andra begränsningar är specifikt kopplade till intervjupersonernas ursprung. Det handlar till exempel om vissa platser som intervjupersonerna vill kunna resa till för att upprätthålla relationer till den plats och den kultur de kommer ifrån. Ett hinduiskt tempel som tar lång tid att nå med pendeltåg och buss och där turtätheten är låg på helgerna är ett exempel på en plats som intervjupersonerna upplever som otillgänglig. Likaså kan upplevelser av otrygghet vara kontextuella och påverkas av de erfarenheter som gjorts på den plats intervjupersonerna kommer från. En av intervjupersonerna berättar till exempel om hur en tom tunnelbanevagn kan få honom att känna sig otrygg eftersom han kommer från en plats där man alltid är omgiven av folk: ”Ibland efter klockan åtta [på kvällen] under helgerna har jag känt mig lite otrygg eftersom det inte varit särskilt mycket folk. Om man är en familj med barn och det inte är någon annan där i hela vagnen, bara en familj som sitter där, då vet vi inte om det kanske är otryggt [att vara ute] på kvällarna [och att det är därför ingen annan reser då]” (intervjuperson 22).

Tidigare forskning visar också att utlandsfödda kan uppleva otrygghet i kollektivtrafiken för att de inte behärskar svenska. Att sakna tillgång till en central resurs – det svenska språket – kan begränsa rörelsefriheten hos den här gruppen på samma sätt som rädsla för överfall eller olyckor ibland begränsar den svenskfödda befolkningen (Kågeson 2014). Även om de personer som deltog i den här studien i allmänhet menar att bristen på svenskkunskaper inte är ett stort problem eftersom flera av dem kan förstå lite svenska och all information om kollektivtrafiken går att hitta på engelska på nätet, händer det att de ibland inte förstår vissa meddelanden. Det gäller till exempel meddelanden om plötsligt inställda tåg som bara ropas ut på svenska. Att all kommunikation i kollektivtrafiken i huvudsak sker på svenska har fått en av intervjupersonerna att inte känna sig särskilt välkommen i Sverige, även om hon har full förståelse för att hon förväntas lära sig språket för att bo i ett annat land. Som ett av citaten in inledningen visade kan resande upplevas som skrämmande om man saknar förmågan att kommunicera med omgivningen. Händelsen,

där intervjupersonens vänner blev avslängda på en plats de inte kände till mitt i natten utan att veta varför eftersom de inte förstod vad busschauffören sa, har fått intervjupersonen att känna sig otrygg att resa på natten.

Sakna möjlighet att resa

För att bo och arbeta i Sverige som tredjelandsmedborgare krävs ett arbetstillstånd och, beroende på hur lång perioden är, ett uppehållstillstånd. Den som saknar ett giltigt tillstånd saknar möjlighet att resa, antingen *till* Sverige för att påbörja sitt nya arbete, om beslut om ett första tillstånd dröjer, eller *från* Sverige, om beslut om en ansökan om förlängt tillstånd tar tid (Axelsson 2018, 2017). Lagar och regler kring migration kan med andra ord skapa immobilitet i perioder när vissa högkvalificerade arbetskraftsmigranter saknar en central resurs – arbetstillståndet – som krävs för att korsa internationella gränser.

För denna grupp, där det internationella resandet är så centralt, upplevs friktioner i samband med korsandet av internationella gränser som oerhört stressande. Friktioner gör det också svårt att utföra arbetsuppgifter som innefattar arbetsresor till andra länder. En intervjuperson, som väntade i hemlandet i 14 månader på ett beslut om arbets- och uppehållstillstånd för Sverige, beskriver perioden som fylld av osäkerhet och en känsla av att livet sattes på paus eftersom han inte kunde fatta några större beslut under tiden han väntade. En annan intervjuperson väntade i sju månader och beskriver upplevelsen som hemsk. Under den här perioden behövde han resa till Sverige i arbetet med jämna mellanrum men det var svårt och han upplevde att han ständigt blev ifrågasatt av svenska myndigheter. Till slut fick han sitt tillstånd men ifrågasätter det svenska systemet som tvingar personer att vänta så länge i ovisshet när de har ett jobb i Sverige som de måste sköta. Han säger att han är rädd för att bli fast i Sverige i samband med en förlängningsansökan och att han inte vet hur han kommer att reagera om det händer. En annan person som fick vänta länge på ett beslut om förlängning berättar att det nästan fick honom att lämna sitt jobb i Sverige. Han sa:

[D]et är ett välkänt faktum att alla har problem med [tillstånds]processen. Det är inte bara jag, alla har problem [...] Det är frustrerande. Om jag behöver åka hem så kan jag inte åka hem för att min ansökan är under behandling. Jag kan inte åka någonstans. Då började jag fundera på att flytta tillbaka till Indien för min familj är viktigare än mitt jobb. [---] Jag tror att det var sex till sju månader [som jag saknade ett giltigt tillstånd]. Även om du inte planerar att resa under de sex månaderna så är det något du tänker på: jag kan inte åka någonstans. Du

känner dig fast. [– –] Du är begränsad till Sverige under de sex månaderna.
(Intervjuperson 20)

Flera beskrev, liksom intervjupersonen ovan, känslan att få sin internationella rörlighet indragen som att vara strandsatt eller att sitta i fängelse. Flera personer berättade också om hur jobbigt det var att se vänner och kollegor åka på semester medan de var tvungna att stanna i Sverige. En person, som väntade i nio månader på att få ett beslut på en förlängningsansökan, beskrev känslan av instängdhet när han inte kunde resa utanför Sveriges gränser eftersom resande var väldigt viktigt för honom. Så snart han fått sitt tillstånd bokade han en resa. En annan person separerades från sin fru som bodde i Indien när han inte kunde resa dit under de elva månader han väntade på ett beslut på sin arbetstillståndsansökan. Han upplevde perioden som väldigt tung; i princip som att sitta i fängelse.

Även bland personer som inte själva har fått vänta särskilt länge på sina tillstånd finns en uppfattning om att det ofta tar lång tid att få tillstånd i Sverige. Alla har historier om någon eller flera de känner som blivit fast i Sverige under perioder. Personer som har ansökt om tillstånd flera gånger kan också ha väldigt olika upplevelser, en gång går det snabbt, nästa gång tar det lång tid, och sedan kan det gå snabbt igen. Det här gör att systemet upplevs som oberäkneligt. Osäkerheten kring hur lång tid nästa tillståndsprocess kan komma att ta bidrar till stress även för individer som inte själva haft några problem hittills och är en begränsning av det internationella resandet som bara individer som saknar permanent uppehållstillstånd i Sverige upplever.

Slutsatser

Det här kapitlet visar att vissa grupper av resenärer inte naturligt passar in i de modeller och ramverk som ofta används för att analysera resande. Det fokuserar på en grupp resenärer – högkvalificerade arbetskraftsmigranter – vars resande i stor utsträckning osynliggjorts i tidigare forskning. Jag har belyst hur det lokala och det internationella är sammanvävda i dessa individers liv. För att förstå deras resmönster, mobilitetsstrategier, drivkrafter och den betydelse som resande har i deras liv är det alltså viktigt att analysera det internationella och lokala resandet samtidigt och inte enbart fokusera på det ena eller det andra.

Kapitlet visar att intervjupersonerna, liksom migranter i allmänhet, framför allt tar sig runt i staden med hjälp av kollektivtrafik, kanske för att

de bor i Stockholm där kollektivtrafiken är väl utbyggd. Kollektivtrafikresande är ett aktivt val för de här individerna snarare än något de gör för att de inte har råd med egen bil. Detsamma gäller för valet att bosätta sig nära arbetsplatsen för att minska det dagliga resandet. De korta arbetsresorna skiljer dem från andra högkvalificerade som oftare reser långt till sina arbeten. Det är med andra ord inte självklart att en lång resa – migrationen från ett land till ett annat – resulterar i dagliga resmönster som sträcker sig över långa avstånd. Även om de dagliga arbetsresorna är korta är det viktigt att komma ihåg att intervjupersonernas liv karakteriseras av ett konstant virtuellt resande som bidrar till att binda ihop deras liv i Sverige med andra platser, inklusive livet i det land de kommer ifrån och att intervjupersonerna är rörliga på sin fritid. Genom att röra sig i stadsrummet bygger intervjupersonerna relationer till nya platser som de med tiden kommer att betrakta som ”sina” delar i staden.

Kapitlet visar också att intervjupersonernas liv är internationellt orienterade. Deras närvaro i Sverige är resultatet av att de befinner sig på en resa. I sin tur medför denna resa ytterligare resor både i Stockholmsområdet och längre bort. Däremot är det inte alltid självklart att högkvalificerade migranter kan resa internationellt. De begränsningar av den internationella rörligheten, som intervjupersonerna ibland upplever, är ett resultat av deras tillfälliga migrantstatus och att de i perioder saknar den resurs – arbetstillståndet – som krävs för att de ska kunna korsa internationella gränser. Eftersom det internationella resandet är så centralt för intervjupersonernas arbete, deras personliga utveckling och möjligheter att hålla kontakten med den plats de kommer ifrån upplever de perioder av immobilitet som väldigt jobbiga. Detta är delvis kopplat till deras klassstillhörighet och den betydelse de tillmäter resande. De perioder som intervjupersonerna riskerar att bli fast i Sverige är dock oftast kortare än de långa perioder av immobilitet som tenderar att känneteckna den lågkvalificerade arbetskraftsmigrationen (t.ex. Asis et al. 2004; Axelsson et al. 2017). Jämfört med lågkvalificerade arbetskraftsmigranter kan man betrakta den grupp som det här kapitlet fokuserat på som privilegierade resenärer, samtidigt som deras liv också innehåller upplevelser av immobilitet. På så sätt visar kapitlet att det i gruppen nyanlända migranter finns resursstarka individer som har stora möjligheter att välja mobilitetsstrategier, och att det därför är problematiskt att studera nyanlända migranternas resvanor på gruppnivå utan att ta hänsyn till vilken utbildning och inkomst de har. Hög utbildning innebär att de nyanlända resenärer

som studeras i det här kapitlet har alla förutsättningar att kunna tolka och avkoda kollektivtrafiksystem. Deras relativt goda inkomster innebär också att de kan komplettera kollektivtrafikresande med taxiresor för att göra det lokala resandet mer tidsmässigt effektivt. Istället är det inskränkningar i det internationella resandet som den här gruppen resenärer upplever som särskilt problematiska. För att ge dem samma möjligheter att resa som andra högkvalificerade individer behövs därför insatser som syftar till att förenkla arbets- och uppehållstillståndsprocessen.

Litteratur

- Allen, J., Axelsson, L. 2019. Border topologies: The time-spaces of labour migrant regulation. *Political Geography*, 72, 116–123.
- Asis, M.M.B., Huang, S., Yeoh, B.S.A. 2004. When the light of the home is abroad: Unskilled female migration and the Filipino family. *Singapore Journal of Tropical Geography*, 25, 198–215.
- Axelsson, L. 2017. Living within temporally thick borders: IT professionals' experiences of Swedish immigration policy and practice. *Journal of Ethnic & Migration Studies*, 43, 974–990.
- Axelsson, L. 2018. Om väntan: IT-företags och dataspecialisters erfarenheter av svensk migrationspolitik och praktik. I Povrzanović Frykman, M., Öhlander, M. (red.), *Högutbildade migranter i Sverige*, s. 71–85. Lund, Arkiv förlag.
- Axelsson, L., Malmberg, B., Zhang, Q. 2017. On waiting, work-time and imagined futures: Theorising temporal precariousness among Chinese chefs in Sweden's restaurant industry. *Geoforum*, 78, 169–178.
- Beaverstock, J.V. 2005. Transnational elites in the city: British highly-skilled inter-company transferees in New York city's financial district. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31, 245–268.
- Castells, M. 2001. *Informationsåldern. Ekonomi, samhälle och kultur. Band 1: Nätverksamhällets framväxt*. Göteborg, Daidalos.
- Chatman, D.G., Klein, N. 2009. Immigrants and travel demand in the United States: Implications for transportation policy and future research. *Public Works Management & Policy*, 13, 312–327.
- Conradson, D., Latham, A. 2007. The affective possibilities of London: Antipodean transnationals and the overseas experience. *Mobilities*, 2, 231–254.
- Cresswell, T. 2010. Towards a politics of mobility. *Environment and Planning D: Society and Space*, 28, 17–31.
- Hannerz, U. 1996. *Transnational connections. Culture, people, places*. London, Routledge.
- Heisz, A., Schellenberg, G. 2004. Public transit use among immigrants. *Canadian Journal of Urban Research*, 13(1), 170–191.
- Kaufmann, V. 2002. *Re-thinking mobility. Contemporary sociology*. Aldershot, Ashgate.
- Kesselring, S. 2006. Pioneering mobilities: new patterns of movement and motility in a mobile world. *Environment and Planning A*, 38(2), 269–279.
- Kôu, A., Bailey, A. 2014. "Movement is a constant feature in my life": Contextualising migration processes of highly skilled Indians. *Geoforum*, 52, 113–122.

- Kullenberg, J., Persson, L.O. 1997. *Tänjbara räckvidder. Lokala arbetsmarknader i förändring*. Östersund, Institutet för regionalforskning (SIR).
- Kågeson, P. 2014. *The causes and effects of declining driver license holdings in Sweden*. CTS working paper 2014:13. Stockholm, Centre for Transport Studies.
- Lewin, C., Gustafsson, S., Nyberg, J. 2006. *Utlandsföddas mobilitet och resvanor i svensk trafikmiljö*. Linköping, Statens väg- och transportforskningsinstitut.
- Lilischkis, S. 2003. *More yo-yos, pendulums and nomads: Trends of mobile and multi-location work in the information society*. STAR (Socio-economic Trends Assessment for the Digital Revolution) Report nr 36. Milano, Databank.
- Liu, C.Y., Painter, G. 2012. Travel behavior among Latino immigrants: The role of ethnic concentration and ethnic employment. *Journal of Planning Education and Research*, 32, 62–80.
- Migrationsverket 2018. *Beviljade arbetstillstånd 2018*. Tillgänglig: https://www.migrationsverket.se/download/18.4cb46070161462db113179/1546508120592/Beviljade_arbetstillstand_2018_-_Work_permits_granted_2018.pdf [9 juni 2019].
- Polzin, S.E., Chu, X., Rey, J.R. 1999. Mobility and mode choice of people of color for non-work travel. I *Personal travel. The long and short of it*, s. 391–412. TRB Transportation Research Circular E-Co26, Washington D.C., Transportation Research Board.
- Salter, M.B. 2004. Passports, mobility, and security: How smart can the border be? *International Studies Perspectives*, 5, 71–91.
- Shachar, A. 2006. Race for talent: Highly skilled migrants and competitive immigration regimes. *New York University Law Review*, 81, 143–206.
- Sheller, M., Urry, J. 2006. The new mobilities paradigm. *Environment and planning A*, 38(2), 207–226.
- Smith, M.P. 2001. *Transnational urbanism. Locating globalization*. Malden, Blackwell.
- van Ham, M. 2001. Workplace mobility and occupational achievement. *International Journal of Population Geography*, 7, 295–306.
- Öhman, M., Lindgren, U. 2003. Who are the long-distance commuters? Patterns and driving forces in Sweden. *Cybergeo: European Journal of Geography*, 243, 1–33.

